

NORSK OFFENTLIGHETS HISTORIE

Et tre-årig bokprosjekt

1.

Ved Institutt for informasjons- og medievitenskap, UiB, er det ansatt en rekke forskere som gjennom mange år, til dels flere tiår, har interessert seg for offentligheten både som kategori i demokrati- og samfunnsteori og som emne for så vel diverse slag historieskrivning som mer samtidsorientert empirisk forskning. Siden 2004 har dette miljøet – utvidet med deltakere med annen institusjons- og fagbakgrunn - hatt årlige, ukelange seminarer om offentlighetsteori, noe som førte til utgivelsen av to engelskspråklige antologier i 2010 og 2011 – henholdsvis *The Idea of the Public Sphere* (Lexington Books/Rowman & Littlefield) og *The Public Sphere* (fire bind, Sage Publications). I de seinere årene har seminarene fortsatt, nå konsentrert om norsk offentlighets historie. Tanken har vært at også dette arbeidet, i stor utstrekning basert på tidligere gjennomførte og igangværende individuelle prosjekter, skal munne ut i en større, felles skriftlig framstilling, beregnet på et allment publikum like mye som et tverrfaglig akademisk: *Norsk offentlighets historie*. Vi forestiller oss et omfangsrikt, rikt illustrert verk som skal være klart for publisering i løpet av de neste tre årene, dvs ved utgangen av 2016.

Høsten 2013 kom vi fram til en måte å organisere dette arbeidet. Det ble oppnevnt et prosjektstyre med professorene Martin Eide, Jostein Gripsrud (leder) og Anders Johansen, og et prosjektråd som omfatter de øvrige deltakerne i disse seminarene (se nedenfor). I tillegg ble det i høstsemesteret arrangert to seminarer ved instituttet i Bergen der vi inviterte forskere fra andre universiteter og fagmiljøer: Knut Dørum fra Universitetet i Agder, Mona Ringvej, Terje Rasmussen og Helge Rønning fra UiO og Ragna Aarli fra Det juridiske fakultet ved UiB. Disse, og flere andre, er også tenkt som bidragsytere til arbeidet som skal foregå i de kommende tre årene.

Institutt for informasjons- og medievitenskap har under tilsetning en postdoc, hvis arbeid ifølge utlysningen av stillingen skal være "viet arbeid med feltet «retoriske perspektiver på kunnskapens språk». Med dette inviteres prosjekter både om vitenskapelig publisering og akademisk skriving, og om popularisering og allmennformidling. Den som blir tilsatt i stillingen, forventes å bidra til et større prosjekt om norsk offentlighets historie. Det oppfordres derfor til historisk orienterte studier av språkbehandlingens betydning i kunnskapsutviklingen internt ved universitetet og i kommunikasjonen med samfunnet omkring." Denne internt finansierte stillingen regner vi som en viktig del av ressursgrunnlaget for prosjektet. Hoveddelen av prosjektets finansiering ligger ellers i de involverte forskernes bruk av forskningsdelen i stillingene deres. Institutt for informasjons- og medievitenskap vil foruten dette og den nevnte postdoc-stillingen ellers støtte prosjektet med en halv vitenskapelig assistent-stilling i tre år.

2.

Det finnes naturligvis en lang rekke bokverk som på ulike vis handler om den kulturelle og politiske offentlighetens historie i Norge, enten de nå tar for seg pressehistorie,

politisk historie, kulturhistorie, rettshistorie, kringkastings-, litteratur-, teater-, filmhistorie etc. Et viktig utgangspunkt for oss, er *Norsk presses historie 1-4* (Universitetsforlaget 2010) der Martin Eide, medlem av dette prosjektets ledelse, var en sentral medarbeider og bindredaktør. I dette verket er blant annet tidsspennet det samme som vårt, og pressen er udiskutabelt sentral i offentligheten i hele forløpet. Et annet viktig arbeid for oss er Hans Fredrik Dahl og Henrik Bastiansens *Hvor fritt et land? Sensur og meningstvang i Norge i det 20. århundre* (Cappelen 2000). Her står ytringsfrihetens vilkår og fortolkning sentralt i en detaljrik oversikt over utviklingen på området gjennom hundre år. Et verk av en annen art, men med relevans for vårt prosjekt, er Rune Slagstads *De nasjonale strateger* (Pax 2001). I Slagstads framstilling dominerer, som tittelen indikerer, et aktørperspektiv. I vårt prosjekt er ambisjonen å kople struktur- og aktørperspektiv på en ny måte, i en syntetiserende framstilling av hovedlinjene i offentlighetens utvikling samlet sett. Dette vil representere noe avgjørende nytt. Målet er å beskrive, på en konkret men samtidig analytisk reflektert måte, hvordan den offentlige samtalsens vilkår, karakteristika og funksjoner har endret seg i sammenheng med den samfunnsmessige utviklingen mer generelt, inkludert den medieteknologiske, gjennom konkrete aktørers virksomhet. Et annet viktig moment som skiller vårt prosjekt fra forløpere og inspirasjonskilder flest, er vår interesse for det normative aspektet ved offentligheten. Dette har naturligvis sammenheng med medarbeidernes tidligere beskjeftigelse med offentlighetsteori. Men det dreier seg ikke så mye om å måle offentlighetens tilstand til enhver tid opp mot abstrakte idealer som å forsøke å rekonstruere det til enhver tid faktisk operative normsystemet.

Norsk offentlighets historie er et internasjonalt enestående prosjekt. Men i nettopp norsk sammenheng finner vi et særlig inspirerende anslag til den typen framstilling vi sikter mot i Francis Sejersteds innledning til bind 10 av Norges Historie (Cappelen 1978). Der tar Sejersted konkret utgangspunkt i forandringene i Trondheims sosiale liv omkring år 1800, da det vokste fram en arena for sosialt samvær utenfor de private hjem hvor borgerne tidligere hadde pleid å omgås. Et slikt bredt sosialhistorisk perspektiv er sammen med et vidt forstått mediehistorisk fokus tenkt å være bærende i den samlende framstillingen vi sikter mot. Også for eksempel i Hans Trys 11. bind av samme verk, *To kulturer, en stat, 1851-1884* er det mye å hente for en framstilling av det slaget vi ser for oss. Når det gjelder det mediehistoriske, er det kanskje spesielt inspirasjon å hente fra firebindsverket *Dansk mediehistorie* (2003, redigert av Klaus Bruhn Jensen). Her blir mediehistorien beskrevet som del av en bredere sosial- og kulturhistorisk utvikling, altså plassert som formidlende mellom dagliglivets "små" samtaler, kunstarnes utvikling og politikken.

Norsk offentlighets historie skal ha en gjennomgående, kronologisk hovedfortelling som kombineres med rammetekster om spesielle begivenheter, organisasjoner, medier, aktører etc. Slik er det meningen å formidle en helhetsorientert historisk forståelse samtidig som det framgår at denne bygger på et stort, komplekst og egentlig uuttømmelig grunnlagsmateriale.

Boken vil bli bygget opp ut fra en periodisering med mediehistoriske, sosialhistoriske, politiske og kulturelle vendepunkt som grunnlag. Foreløpig forestiller vi oss disse periodene: 1660-1814, 1814-1840, 1840-1890, 1890-1930, 1930-1945, 1945-1960, 1960-1980, 1980-2000 og 2000 - . Framstillingen vil også ha et antall tematiske fordypninger som skal finnes i behandlingen av hver tidsbolk, om enn grundigere

behandlet der de framstår som viktigst. Temaene som skal behandles gjennomløpende, er disse: Forholdet offentlig/privat; ytringsfrihetens vilkår og former; forholdet mellom den allmenne offentligheten og deloffentligheter; rasjonalitetsformer og ekspertenes roller; berømmelsens historie ("helter", celebriteter); forholdet mellom estetikk og politikk; kulturell offentlighet og kulturindustri; internasjonalisering og globalisering; offentligheten og demokratiet som styringsform og samfunnsform.

Framveksten av pressen og dens samspill med utviklingen av organisasjonssamfunnet med dets folkebevegelser og politiske partier vil være en sentral tråd i beretningen. Retorisk vinklede studier av politisk og annen samfunnsmessig kommunikasjon på ulike arenaer vil prege framstillingen. Samtidig skal det gjennomgående legges vekt på samspillet mellom det verbale og det visuelle i den medieformidlede offentlige samtalen. I omtalen av 1800-tallets presse vil det for eksempel bli framhevet hvordan en rekke sentrale publikasjoner gjorde seg nytte av xylografi som både attraksjonsmoment og argumentasjonsstøtte. På samme måte vil fotohistorien bringes inn som et sentralt element i offentlighetens utvikling, både som kommunikasjonsform mellom privatmennesker, som dokumentasjon og som virkemiddel i reklame og politisk propaganda. Slik vil introduksjonen av filmen og de audiovisuelle kringkastingsmediene så vel som internettets "multimodale" kommunikasjonsformer bli historisk forankret på en ny måte. Gjennom hele framstillingen vil politiske myndigheters ulike reguleringer av offentligheten bli belyst gjennom så vel demokratiteoretiske som juridiske betraktningmåter, med ytringsfrihetens vilkår som sentral interesse og målestokk. En overordnet ambisjon er å gi en framstilling av de nasjonale forholdene som viser hvordan de på ulike måter og nivåer er knyttet til internasjonale tendenser og bidrag – offentligheten i et land med en åpen, internasjonalt orientert økonomi har aldri vært lukket for påvirkning utenfra av mange slag.

Endelig er det en selvfølgelig målsetting at verket skal belyse og forsøksvis besvare spørsmålet om offentlighetens innflytelse og makt i forhold til samfunnsutvikling og politiske beslutninger. Dette skal skje både i den løpende framstillingen og i en egen, avsluttende drøfting der trådene skal knyttes og utviklingen sammenfattes.

Arbeidet skal ut over det avsluttende bokverket fortløpende formidles gjennom *Vox Publica*, som i sin tid ble etablert med støtte fra Fritt Ord. Her vil det komme innlegg om diverse historiske emner, om kilder og om arrangement og framdrift i prosjektet. Følg med!